

Urvalet | 3

Konservatismens plats i svensk borgerlighet.

Artiklar ur *Captus Tidning*

**CAPTUS
TIDNING**

Innehåll

I skuggan av Reinfelteriet växer en ny borgerlighet fram Adam Nelvin	sid 3
En urgammal strid Carl Henrik Borg	sid 5
Vågar de borgerliga ta värdekampen? Ilan Sadé	sid 9
Betydelsen av konservatism Roland Poirier Martinson	sid 11
Förskräckande sympatisk konservatism Mattias Svensson	sid 17
Konservatismen & liberalismen – två syskonideologier? Jakob E:son Söderbaum	sid 22
Idékonservatismens sorgliga tillstånd i Sverige Simon Westberg	sid 26
Wilhelm Röpke och den tredje vägen Jonas Pettersson	sid 28
Om författarna	sid 30

Den här häftet samlar åtta texter som tidigare publicerats i *Captus Tidning*. De har det gemensamt att de berör komunitära och konservativa idéer, och deras plats i den svenska borgerligheten. Texterna har sammanställts av Nima Sanandaji och Adam Nelvin.

Captus Tidning är en borgerlig nättidskrift med fokus på idé- och dagspolitisk debatt, kultur och media. Tidskriften ges ut av den frihetliga tankesmedjan Captus. Tankesmedjan Captus arbetar med opinionsbildning för allmänborgerliga idéer, såsom sänkta skatter, en stark rättstat, fria marknader och privat drift av skola och sjukvård.

www.captustidning.se
www.captus.nu

© Captus AB 2005-2006. Alla rättigheter reserverade.

I skuggan av Reinfelteriet växer en ny borgerlighet fram

Adam Nelvin

Det verkar som om liberalismens intellektuella har tröttnat på att älta gamla dogmer. Gamla trossatser revideras och nya anfallsvinklar prövas. Kort sagt, det rör sig inom den svenska borgerligheten.

Det handlar inte om en renässans för Gordon Gekko och 80-talets yuppieliberalism. Centerpartiets nyfunna radikalism lovar gott inför framtiden, men Fredrick Federley är ett unikum. En snabb blick i centerstudenternas tidskrift *Rådslag* bekräftar det.

Inte heller talar jag om en rörelse mot mitten. Moderaternas kursändring är snarare ett symptom på den gamla borgerlighetens sönderfall, på hur högern valde bort en bakåtblickande melankoli för en nästan lika hopplös resignation inför den socialdemokratiska hegemonin. Någonting helt annat är på gång. Vi märker det mest på tonläget än så länge, men i skuggan av Reinfelteriet håller en ny borgerlig ideologi på att växa fram.

Den nya borgerligheten hämtar sin näring ur ett förändrat samhällsklimat, en ökande andlighet, ett växande historieintresse (ett växande antal historiska tidskrifter är ett tecken på det), en tilltagande småborgerlighet, ett sökande efter en nationell identitet i globaliseringens tidevarv. Över lag ser vi hur 40-talisternas strypgrepp om kulturen mjuknar, hur 1968 års idéer fasas ut. Sverige håller på att normaliseras. Kulturrelitens nervösa krav på en ny kulturradikalism är bevis nog.

Några tecken i tiden: liberalismen ifrågasätts inifrån samtidigt som intresset för konservativa och komunitära idéer

växer; individualismen tonas ner medan familjen och vikten av ett levande civilsamhälle betonas; abstrakta kontraktsteorier överges till förmån för en mer organisk samhällssyn; moral och värderingar ersätter ekonomismen som det dominerande angreppssättet.

På 1800-talet noterade Alex de Tocqueville hur det civila samhället, som fungerar som en buffert mellan stat och individ, hotades av en tilltagande individualism. När upplysningsandan raserat allt det som ger stabilitet och trygghet åt människan kommer hon att söka dessa värden i staten istället.

Den nya borgerligheten tar avstamp i denna insikt, samt det stora misslyckande för den frihetliga rörelsen som världens högsta skattetryck innebär. I Sverige har de Tocquevilles mörka profetia besannats, om en mjuk totalitarism som kväver människan med sin klumpiga välvilja. Sverige är också ett av världens mest sekulära och socialt liberala länder (och förmodligen det enda land där det betraktas som ett problem att somliga känner sig förpliktigade att ta hand om sina åldrande föräldrar). Stockholm är den stad i världen med störst andel singlar.

Johan Hakelius hade rätt när han beskrev moderaterna under Bo Lundgren som ett parti för storstädernas kosmopolitiska överklass (därmed glastaket på 25% eller så). Fredrik Reinfeldt vet att nyliberalismen saknar viktiga ingredienser för att tilltala de breda massorna. Han har insett att en borgerlig politik också måste förhålla sig till de värden som inte kan produceras på en

marknad. Men i jakten på dessa värden har han inte visat prov på särskilt mycket fantasi. Istället har han svält den socialdemokratiska modellen med hull och hår. I hans värld är fortfarande motsatsparet stat och individ samhällets grundläggande storheter.

Men den som letar efter gemenskap i staten letar på fel ställe. Den nya borgerligheten vet det, och undviker därför utflykter vänsterut.

I nyliberala kretsar växer oron för en konservativ förnyelse. Som motdrag lanserar man en värdeliberalism på aristotelisk grund (oftast en förtäckt Objektivism), som man hoppas bättre skall leva upp till samtidens krav.

Det är ett missriktat försök. För det

första är oron obefogad. Den nya borgerligheten behöver inte vara konservativ i en strikt bemärkelse, utan trivs bra med en liberal grundsyn i många frågor. För det andra är neoaristotelismen logiskt osammanhängande utan den teleologiska världssyn Aristoteles själv omfattade, men som för länge sedan förkastats av vetenskapen.

Nyliberalerna gör därför bäst i att möta den nya borgerligheten halvvägs. Värdegemenskapen är större än vad man tror.

Borgerlighetens förnyelse är än så länge bara några ringar på vattenytan. Men fröet som föll håller på att slå rot i sjöbottnen. Rätt som det är har ringarna kanske växt till en svallvåg. Jag inväntar den dagen med stor tillförsikt.

En urgammal strid

Carl Henrik Borg

(Följande är en replik på Gustav Anderssons artikel "Samhällsdebattens blinda fläckar". Se "Den frihetliga centern" eller *Captus Tidning* nr. 37, 2006)

I alla tider har människan ställt sig frågor. Man har blickat upp mot stjärnorna och frågat sig vad som är meningen med livet, vem eller vad som frambringat denna mirakulösa skönhet som är universum, finns det en Gud, en Djävul, vad är ondska vad är godhet? Under betydligt kortare tid än så, de senaste tiotusen åren, en period som inleddes när människan blev bofast jordbrukare och kampen om ändliga naturresurser inleddes, har vi ställt oss frågan hur ett rättvist samhälle är beskaffat. Hur skall vi klara av att leva tillsammans utan att ständigt göra livet till ett helvete för varandra?

I detta sammanhang har vi ofta närt en föreställning om att livet en gång varit ett paradys, att det har funnits samhällen utan äganderätt, där allt varit gemensamt och där ingen behövt svälta, en guldålder, då människan levde i samklang och harmoni med naturen. Ingenting kunde vara längre från sanningen.

Innan industrialismens genombrott kännetecknades människans liv av fattigdom, hungersnöd, fruktansvärda sanitära förhållanden, en galopperande spädbarnsdödlighet och en ständig utsatthet för sjukdomar, naturens nycker och vädrets makter. Världen var mörk och kall och den genomsnittliga livslängden knappt hälften av idag. De rikaste av kungar som omgav sig med guld och ädelstenar i skimrande palats åt från näringssynpunkt sämre, levde kortare, dog oftare i sjuksäng och var smutsigare än de allra fattigaste i industrialiserade samhällen idag. Ett barn som föds i dag har större chans att nå pensionsåldern än ett

barn fött under tidigmodern era (eller i dagens ickeindustrialiserade värld) att nå femårsåldern. Tron på kärnfamiljens bibliska helgd konserverade ett förhållande där kvinnan helt saknade rättigheter, till och med rätten att bestämma över sin egen kropp. Homosexuella avrättades för sina "synders" skull, kungen och adelsståndet utövade all politisk makt.

Så kom liberalismen. Genom envisa sanningssägare som riskerade sina liv och sin frihet för att föra fram budskapet om individens värde och rationalitet krossades skråväsendet, adelns privilegier avskaffades och den första folkrepresentationen tillskapades. Industrialiseringen tog vid, en process som i Sverige aldrig kunnat ske om inte de liberala tänkarna med en radikal laissez-faire politik lyckats avskaffa export- och importtullar, förbudet att exportera timmer och järnmalm, införa fria yrkesval med mera, en för den tiden lika stor reform som det skulle vara att försöka avskaffa socialförsäkringssystemet och privatisera sjukvården på en mandatperiod idag. När väl friheten brutit igenom kunde den inte stoppas. På ett halvsekel fördubblades livslängden, industriarbetarnas löner ökade med 1300%, trots mycket låg facklig organisationsgrad. Bostäderna blev större, ljusare och renare. Kvinnan blev först myndig, erhöll sedan arvsrätt, äganderätt, rätt att arbeta utanför hemmet, rätt att studera vid universiteten och fick slutligen rösträtt. Sverige gick från att vara ett fattigt utvandrarsland till ett industrialiserat invandringsland. Denna fantastiska utveckling genomförde staten inte genom

någon annan åtgärd än att avreglera samhället, dra sig tillbaka och släppa folket fritt. Under hela denna lysande period låg statens utgifter konstant runt fem procent av BNP, och socialisterna hade inte hunnit mynta begreppet folkhemmet.

Genom att så många miljoner lyftes ur fattigdomen blev synen på den emellertid förändrad. Från att ha varit en naturlig del av livet blev den förbehållen en minoritet, vilket synliggjorde den, något som ledde till krav på social nivellering och ekonomisk rättvisa. När sedan depressionens chockvågor sköljde över världen förlorade många tron på kapitalismen och liberalismen, och en socialiseringsperiod utan motstycke vidtog.

Spåren förskräcker! I socialismens järngrepp tvingades människor uthärda den mest förnedrande fattigdom och diktatur. Den vansinniga ekonomiska politik som så omhuldas av vänsterns folkmordsapologeter ledde till att tiotals miljoner människor svalt ihjäl. Fattigdomen blev värre, inte mindre. U-länder fångades med dåliga institutionella strukturer och fullständigt ödelades av "Afrikansk socialism" "Indisk socialism" "Kinesisk kommunism" och allt vad den kallades, denna politik som har många namn men vars resultat är endast ett: *död*, människans död och frihetens och sanningens.

I Sverige undkom vi de värsta av dessa avarter eftersom vi, tack vare de tidiga liberalerna, demokratiserats. Ett demokratiskt land väljer aldrig kommunismen. Men vi förskonades inte från vansinnig ekonomisk politik och förkvävande av individens frihet. Statens utgifter steg, från industrialismens fem procent av BNP till dagens femtio. En massiv omfördelning vidtog som slog undan benen på företagsamheten, gjorde det lönsammare för vissa att välja bidrag istället för arbete. Valfriheten sopades under mattan. Staten tog hand om våra liv, bestämde vad vi skulle se på TV, vilken sorts telefoner vi skulle ringa med, vilket

elbolag vi skulle anlita och hur mycket alkohol vi fick dricka. Vi bedömdes vara så inkompetenta att vi skulle förgiftas av läkemedel om inte staten skötte deras distribuering, från födseln tvingades vi in i statens egen kyrka.

Varför skriver jag detta? Jag är övertygad om att Gustav Andersson känner till och håller med om nästan allt jag har nämnt hittills, och hans artikel handlade ju om moral och en individualism som han ser som moraliskt angräplig, ja farlig.

Men om vi inte känner till vår historia är vi dömda att leva den igen, och Gustav Anderssons kritik av dagens individualism är en inkarnation av de angrepp på liberalismen som en gång så allvarligt skadade världens frihet och ändade dess framgångs saga. Den är ett avlägset eko av de konservativas oro som ansåg att ett samhälle styrt endast av allas rätt och Smiths osynliga hand skulle falla sönder i en oregerlig "atomism" utan ordning, sanning och moral. De hade fel då och de har fel nu. Ännu mera oroande är emellertid att denna kritik från en borgerligt sinnad man bär så klara drag av den akademiska extremvänsterns senaste teorier.

Det är inte främst i den traditionella delningen mellan en paternalistisk högskattevänster som tror att den sociala ingenjörskonstens tid ännu ej är förbi och den frihetliga högern som framtidens främsta utmaning mot liberalismen kommer att ligga. Troligt är istället att, med Zygmunt Baumanns ord, samhället och demokratin kommer att utsättas för ett kraftigt tryck såväl ovanifrån som underifrån. Ovanifrån kommer de nya säkerhetshoten, terrorism och organiserad brottslighet, att leda till krav på ökade befogenheter för polis och under rättelsetjänster att registrera, kontrollera, avlyssna, reglera, inskränka, förbjuda, definiera, sanktionera och inspektera alltfler aspekter av medborgarnas vardag.

Underifrån växer en ny rotlöshet fram, driven av den nya tidens osäkerhet, där ingen längre kommer att arbeta på

samma arbetsplats från myndighetsdagen till pensionen, där den vanligaste anställningen för tjänstesektorn (som omfattar huvuddelen av ekonomin) blir i form av korta projekt och där hela utbildningar kan visa sig värdelösa bara några år efter deras fullbordan. Troligt är att morgondagens medelklass inte ens kan vara säkra på att arbeta i samma land under hela sin arbetstid. Denna rotlöshet paras med de problem som uppstår till följd av meta-berättelsernas sammanbrott. Alla stora världsbilder har brutit samman, det finns inte längre någon auktoritet som gör anspråk på att besitta sanningen om "livet, universum och allting". Människan har i viss mån förlorat sin plats både i tiden och i rummet och vi kommer fortsatt att få uppleva starka krav på en novation, en omdefiniering av den kollektiva identiteten. Historien lär oss att en sådan radikal omstrukturering kan få ohyggliga konsekvenser. Vid industrialismens genombrott krossades de gamla bygemenskaperna och de människor som i miljontals drogs till de framväxande storstäderna krävde en ny plats i tillvaron. Samtidigt behövde staten en ny legitimering av sin makt sedan Darwin och upplysningsfilosoferna långsamt satt Gud på undantag. Svaret blev etnonationalismen vars falska, konstruerade världsbild visade sig ha en oöverträffad förmåga att mobilisera och motivera befolkningen. Det krävdes två världskrig med oräkneliga människooffer och ett organiserat massmord på dem som inte hade någon nation innan denna ideologi förlorade delar av sin forna glans. Idag håller slutligen resterna av nationalstaterna på att störta samman, i takt med en ökad internationalisering där etnicitet blir allt mindre viktigt som identitets-skapande faktor.

Vi upplever alltså vad Ulrich Beck bneskriver som ett nytt sorts "risksamhälle" där en känsla av meningslöshet breder ut sig och de stora frågorna pockar på svar. Denna kombination av fara, rotlöshet och

identitetssökande är en explosiv brygd som parat med "trycket ovanifrån", kan leda till en ny ännu ej skådad totalitär ideologi.

Vad som emellertid övertygar mig om liberalismens möjlighet att klara dessa utmaningar är det faktum att den besitter svaren på de frågor som ovan räknats upp. Alla dessa utmaningar måste klaras med mer frihet, inte mindre. Genom att avreglera arbetsmarknaden och motverka höga minimilöner skapas nya arbeten som kommer att tillfalla dem som annars inte haft möjlighet att få ett arbete. Genom skattesänkningar och förenklande för företagande skapas en ny privat tjänstesektor vilket ger även medelklassens hårt pressade familjer möjlighet att köpa sig en stunds avlastning. Detta minskar stresspåverkan och ger dem större möjligheter att göra ett gott arbete och ökar således samhällets produktivitet. Genom att alltfler kommer i arbete minskar samhällets utgifter och skatterna kan sänkas än mer. Detta skapar en ny anda där trygghet inte blir att ha ett fast jobb, utan att veta att om man förlorar sitt jobb kan man snabbt hitta ett nytt. Att arbeta med kropp eller tanke skapar mening och att nå sina mål och känna att man går framåt skapar glädje. Så motverkas den nya tidens känsla av meningslöshet.

På en global nivå påminner liberalismen ständigt att kampen mot brottslighet och terrorism inte får föras med vilka medel som helst. Vi får inte ge efter för rädslan som urholkar våra samhällen till att föra kampen på en nivå som inte är godtagbar ur rättsäkerhets-synpunkt. Diskussionen om vilka tvångsmedel och övervakningsorgan som skall införas vitaliserar debatten om rättsstaten och ökar medvetandet om mänskliga rättigheter i stort. I denna debatt får vi aldrig tystna.

Slutligen bidrar frihandeln och kampen mot protektionismen till att skapa globala beroendestrukturer som motverkar mellanstatliga konflikter. När kinesiska köp av amerikanska statsobligationer finansierar underskottet i

USA:s handelsbalans minskar sannolikheten radikalt för att dess länder skall gå i krig.

Vad hela detta resonemang i slutändan leder till, är att i centrum för alla dessa djupgående förändringar står individen. Vi kan aldrig övervinna rädsla, fruktan och utanförskap genom att anamma påtvingade kollektiva identiteter, eller att fastställa *en* moral som gäller alla. De värdekonservativa som för fram sådana resonemang riskerar att spela den illiberala falangen rakt i händerna. Den enda gemenskap som är värd namnet är den där

alla ingående brinner för att försvara de förenande värderingarna. Detta kan bara ske om alla är helt överens om vad som är värt att försvara. Det enda vi alla kan enas om är att vår frihet slutar där någon annans börjar. Kampen för rätten att vara sin egen i alla livets skiftningar är en urgammal strid mot alla dem som tror mer på grupprättigheter än individ-rättigheter oavsett om de kallar sig höger eller vänster. Om vi skall styra förbi inskränkthetens och enhetlighetens blindskär får den kampen aldrig förloras. Individualismen är mänsklighetens framtid!

Vågar de borgerliga ta värdekampen?

Ilan Sadé

“Lunds polis är korrupt” stod det skrivet på det klotterplank som någon förening hade smällt upp vid centralstationens ingång. Tanken bakom det tillfälliga planket var troligen att vem som helst skulle kunna skriva vad som helst (förutom ren hets mot folkgrupp, förmodar jag) och sedan gå därifrån. Jag har sett liknande installationer tidigare. De ord som folk hastigt och anonymt klottrar ned och sedan överger betraktas tydligen av många som höjden av visdom.

Tro inte att det är någon subkultur eller mindre aktionsgrupp som står för detta synsätt. Den eviga protestens kultur, som alltid ger “samhället” skulden och “samhällskritikern” rätt, är *mainstream* i Sverige. 68-rörelsen tycks snarare än att klinga av ha stärkt sina positioner under de senaste åren. Den till intet förpliktade samhällskritikern har i själva verket ätit sig in i statsapparatusens kärna, inbjuden av tjänstvilliga, hjärntvättade politiker. Kritikern, som fortsätter att radikaliserar sig så länge uppdragsgivarna finner behag i att bli gisslade, har många namn: Masoud Kamali, Claes Borgström, Lena Nyberg...

Många deltagare i samhällsdebatten har identifierat ett slags tvåfrontsrig som förs mot de värden som bygger upp den västerländska civilisationen. På ena sidan, på själva “slagfältet”, står en fiende som helt enkelt har en helt annan uppsättning värderingar, vilka kan beskrivas som ett möte mellan medeltida samhällsuppfattningar och modern totalitarism. Politisk islam är helt dominant i detta läger. På den andra sidan – eller snarare på insidan av de västerländska samhällena

– har vi en ganska brokig skara människor som har det gemensamt att de vill bryta ned de västerländska värdena, utan att själva ha något motbud att komma med. Jag väljer, i brist på bättre begrepp, att kalla denna grupp för *kulturradikalerna*.

Kulturradikalerna har fått leka alldeles för länge med utbildningsväsendet i många länder, inte minst i Sverige. En föreställning om “den ädle vilden” tycks idag ligga till grund för grundskola och gymnasium. Under alla lager av korrumpierande civilisation skall det, enligt föreställningen, finnas en genuin, god och oförstörd människa. Bildningsambitionerna har ersatts med viljan att låta denna individ få växa och bilda sig bäst den kan. Givetvis uttrycks inte saken på det viset, utan den kulturradikala agendan smyger in bakom politiskt korrekta dimridåer i stil med “individpassad skola”, “elevdemokrati”, “lära sig navigera i kunskapssamhället”, o s v. De stora förlorarna i den röriga flumskolan är, naturligtvis, arbetarbarnen och barn med koncentrationssvårigheter.

Kommer borgarna att kunna vända utbildningsväsendet på rätt köl? Jag är inte helt säker. Det kommer att krävas tid (minst tio år), svett och tårar. Vidare måste borgarna våga ta själva värdekampen för att lyckas. Man måste öppet våga inta hållningar som idag är omstridda, såsom att det finns kunskaper och normer som alla bör tillägna sig, även de som inte vill.

Kulturradikalerna har haft alldeles för stort inflytande inom kulturlivet i stort. “Samhällskritikern” erhåller alltid rättfärdighetens gloria, varmed följer

pengar och uppmärksamhet. Klotterplanket vid Lunds centralstation är i kanske en gullig petitesse, men det utgör också en liten del i en större helhet som ger rebellen rätt för att... rebellen är rebell. Låt oss ta olovlig grafitti som exempel. Den innebär att vissa tar sig friheten att stöpa om det offentliga rummet och privat egendom utan att gå de demokratiska vägarna (vilka naturligtvis, lägligt nog, döms ut som odemokratiska). I de flesta fallen är det dessutom dålig konst.

Vågar borgerligheten ta värdekampen inom kulturlivet? Törs borgerligheten helt enkelt föra kulturpolitik, eller tänker den slippa undan genom att avveckla densamma enligt nyliberalt mönster? Vi får väl se. Jag hoppas att man vågar sig på värdekampen

Kulturradikalerna förnekar alla bekymmer som kan uppstå i ett samhälle som aktivt verkar för mångkultur. Alla förslag som kan leda till minskad invandring eller förändra dess prägel, såsom minskning av anhörig- och ökning arbetskraftsinvandringen, döms ut som främlingsfientliga. Vid en närmare granskning är det emellertid inte fråga om verklig mångkultur, utan ett slags ytlig förälskelse i alla främmande kulturer och ett gissel av den egna. Filosofen Roger Scruton har myntat begreppet *oikofobi* – "hemmaskräck" – för att ge denna inställning ett namn. Det tävlas i att framställa majoritetskulturen som så "kränkande" och löjeväckande som möjligt, samtidigt som väldigt påtagliga kränkningar inom andra samhällen eller minoritetskulturer stilla accepteras.

Det demokratiska samhället måste ha ett sammanhållande kitt av något slag. Språket och grundläggande värderingar utgör dylik fogmassa. Det är grundläggande lojalitet gentemot den stora gemenskapen som har skapat fred och välstånd i västerländska demokratier. Denna lojalitet har i själva verket skapat en grund för de värden och nyttigheter som kulturradikalerna själva håller av. Varför då inte intressera sig för hur samman-

hållningen skall kunna värnas, samtidigt som vi, för all del, upprätthåller en anständig flyktingpolitik som ger asyl åt förföljda? Borgerligheten måste, åter igen, våga ta värdekampen.

Det kommer att bli tufft, om borgarna verkligen bestämmer sig för att gå i clinch med kulturradikalerna. Brösttoner kommer att ljuda. Många blir arga när de förlorar sin lön som statens lejda samhällskritiker. Förändringar i skolväsendet och kulturlivet kommer att kallas för elitism. Förändringar i invandrings- och integrationspolitiken lär komma att stämpas som fascism. Detta, när det egentligen inte är mer dramatiskt än att skapa ett samhälle som främjar bildning och sammanhållning. Något som kan vara värt en hel del spott och spe.

Betydelsen av konservatism

Roland Poirier Martinsson

I.

Liksom varje politisk ideologi kan konservatismen ges en tunn eller en fyllig beskrivning. Att ge en tunn formulering innebär att föra fram en samling påståenden som måste gälla för att en politisk ideologi överhuvudtaget ska få räknas som konservativ.

Att addera kriterier för att fylla ut en tunn framställning kommer att innebära att ideologin allt starkare knyts till en given plats i tiden och rummet. Men idéer är inte allt. Politiska ideologier kan inte existera utan människor av kött och blod som uppbär visionerna och i viss mån uppvisar beteendena som realiserar tankestrukturerna. Och dessa människor framlever sina dagar i sociala och kulturella sammanhang.

Med andra ord illustreras konservatismen – precis som alla andra ideologier – av personer som uppvisar särskilda kännetecken. Jag syftar inte på samhällsstrukturer som lever upp till den politiska verklighet konservatismen förespråkar utan anspelar på något betydligt mera banalt. För att halvt seriöst illustrera poängen låt mig exemplifiera med konservatismen i Sverige under förra seklet. Då dracks det punsch. Männen refererade till varandra som “bror”, uppskattade det tyska, misstrodde det katolska, skiljde sig inte från sina fruar, bortsåg från att homosexualitet existerade, levde i kärnfamiljer med traditionella könsroller och talade med ett idiom som vi känner från svenska trettiotalfamiljer.

Om man vill beskriva en politisk ideologi i tiden och rummet är sådana

kännetecken mycket viktiga komplement till de abstrakta idéerna – även om få politiska filosofer känner sig bekväma med att erkänna saken. Att sådana egenheter inte på något sätt hör till ideologiernas kärna säger sig själv. Men att de kan betecknas som ytliga innebär inte att de är oviktiga. Ur dem kan vi avläsa hur ideologin i fråga står i samklang med tidsandan och i vilken riktning dess ambitioner strävar: bakåt eller framåt i tiden.

Inledningsvis ska jag här helt kort ge en tunn beskrivning av konservatismen. Därefter kommer jag att säga något om konservatismens svåraste utmaning, nämligen att vidmakthålla en tolerant attityd. Nästa avsnitt fyller ut framställningen med en del attityder som jag menar bör tillhöra en konservativ hållning i Sverige i början av det tjugoförsta seklet. Slutligen vill jag göra några observationer av de sociala och kulturella sammanhang som går att förknippa med svensk samtidskonservatism.

Jag gör inte anspråk på att beskriva den konservativa rörelsen av i dag i Sverige. Anledningen till min anspråkslöshet är den enklast tänkbara: det existerar inte någon sådan rörelse i tillräckligt sammanhållen skepnad för att låta sig fångas i ett schema.

Däremot menar jag att det i högre grad än på mycket länge finns ett knippe levande idéer och lockande stämningar i luften som driver i riktning mot en konservativ ideologi. Givet en god katalysator skulle dessa i sådana fall kunna omsättas inte bara i en opinionsbildande rörelse, utan också kunna ge avtryck i

politiken och till sist bidra till att placera ett konservativt parti i Sveriges riksdag. I sådana fall troligen genom att något av de existerande politiska partierna anpassar sig till det förändrade väljarunderlaget.

II.

Följande påståenden menar jag är nödvändiga för att en politisk ideologi ska kunna karakteriseras som konservativ.

1. Konservatismen tror inte att det finns någon samhällsteori. Politikern är inte en ingenjör som manipulerar samhället mot bakgrund av universell kunskap om hur det fungerar. Snarare bör han förstås som en hantverkare vars främsta tillgång är erfarenheten. Ur denna ståndpunkt följer en djup skepsis mot politikern som teknokrat. Teoretiska kunskaper hos en politiker är oviktiga jämfört med dennes personliga egenskaper.

2. Konservatismen menar att det finns en oberoende verklighet som begränsar våra möjligheter. Detta gäller både för tekniken och för etiken. Sålunda är social konstruktivism en verklighetssyn som inte gäller för alla våra mänskliga och sociala egenskaper – även om den är sann i somt. Likaså gäller det för en del av våra moraliska övertygelser att de inte kan vändas upp och ner. Ur detta följer också att andra värdesystem kan vara falska, inte bara annorlunda.

3. Konservatismen har ett recept för förändring. Den är inte förändringsobenägen, men inser att förändringar inte är goda i sig själva. Dessutom är alltför omfattande ingrepp i samhället oförutsägbara och därför potentiellt farliga. Ur detta följer att förändringar alltid bör genomdrivas med måtta och bygga på sådant som inte tillåts förändras.

4. Konservatismen menar att all praktisk politik måste utgå från de föreliggande historiska omständigheterna. Inom politiken finns inga på förhand givna svar. Dock innebär inte detta moralisk relativism, eftersom det utanför politiken finns en oföränderlig etik (se punkt 2).

5. Konservatismen bejakar kapitalismen av moraliska skäl. (Även om socialismen eller liberalismen skulle producera lika goda ekonomiska resultat vore kapitalismen att föredra.) Kapitalismen är inte i första hand ett ekonomiskt system, utan en ordning som påtvingar människor social kompetens. Marknaden kan bara fungera om personer anstränger sig för att se den andre. Vidare är kapitalismen ett säkert vaccin mot social och kulturell stagnation.

6. Konservatismen uppfattar samhället som i grunden uppbyggt av mellanliggande institutioner (familj, församling, förening, företag, osv.). Den förkastar socialismens och liberalismens fokus på staten och individen som samhällets grundläggande storheter. Båda dessa är till för samhällets mellanliggande institutioner. Att tala om individens rättigheter utan att nämna hennes skyldigheter är att missförstå samhället.

Konservatismen ersätter individbegreppet med personbegreppet, vilket bara kan förstås i en social kontext. Att tala om individer i politiska sammanhang är ett kategorifel.

7. Konservatismen tilldelar oss ett personligt ansvar för vår egen och andras välfärd.

Av dessa sju punkter bör ett, två och fyra betraktas med särskild respekt. De första två därför att de är metafysiska trosföreställningar som inte kan påverkas av tidens tillfälligheter. De uttalar sig om verkligheten på en grundläggande nivå och verkligheten har som bekant ett särskilt tjurigt drag i det att den i vissa avseenden inte bryr sig om vad vi människor säger, tycker eller gör.

Punkt fyra har särskild status på grund av att dess innebörd ibland kan leda till att punkterna tre och fem, sex och sju sätts ur spel. Exempelvis kan extrema historiska situationer innebära att konservatism omsatt i praktisk politik förespråkar omvälvande politiska förändringar, strypning av den fria marknaden, uppgradering av statens makt

på mellanliggande institutioners bekostnad eller att staten tar över ansvaret för medborgarnas välfärd.

Att ta till sådana åtgärder innebär emellertid alltid att viktiga värderingar utmanas. Man kan inte tänka sig att en välmående konservatism skulle förespråka en sådan typ av ingrepp med mindre än att extrema skäl föreligger – exempelvis krig, pandemiska utbrott eller svåra miljökatastrofer. Statens grundlag och politiska klimat är avgörande för att politikens möjligheter inte missbrukas i dessa avseenden.

III.

Jag vill understryka att det följande inte handlar om att konstruera ett politiskt program. Snarare handlar det om att försöka ge en sammanfattning av de urskiljande dragen hos en konservativ politisk rörelse med relevans för Sverige i 2000-talet. För att omvandla karakteristiken till ett faktiskt politiskt program krävs ett helt annat perspektiv med framför allt en förskjutning från politikens mål till dess medel.

Det betyder inte på något sätt att en konservativ rörelse kan eller bör fransäga sig det ansvar som följer ur en politisk hållning. Tvärtom, mer än för någon annan politisk ideologi gäller att konservatismen endast kan bevisa sitt värde i praktisk omsättning av sina idéer – ett påstående som följer ur dess ateoretiska syn på samhället. Men den här essän handlar i första hand om något annat än skattesatser och prioriteringar.

Först och främst gäller för en nutida konservatism att den måste förhålla sig till de utestängande mekanismer som varje konservativt samhälle kommer att innehålla.

I sammanhanget kan det noteras att var och en av de stora politiska ideologierna kastar mörka skuggor. Socialismen (och dess avläggare socialdemokratien) betonar jämställdheten och varje individs rätt till ekonomisk trygghet. Sådan är dess ljusa framsida. Baksidan stavas ofrihet.

Historien visar att det är mycket svårt (kanske, till följd av den mänskliga naturen, omöjligt) för socialismens goda krafter att hålla stånd mot dess mörka baksida.

Liberalismens ljusa framsida visar upp frihetsbegreppet och betonar varje människas rätt att utveckla sin fulla potential och tillfredsställa sina önskningar utan att hindras av begränsande gemenskaper. Baksidan handlar om värdeupplösning och otrygghet. I dagens sekulära västerland står det klart att liberalismens mörka sidor utgör en svårare utmaning än vad ideologins klassiska förespråkare kunde föreställa sig.

Det ligger nära till hands att beskylla den liberala ideologin för att vara byggd på en människosyn som inte tål de påfrestningar för vilka det liberala samhället utsätter oss.

Konservatismens ljusa sidor uppvisar gemenskap, solidaritet och trygghet. Historien visar att dess mörka baksida – intoleransen – är en farlig fiende till humanismens och demokratins ideal. Därför måste varje formulering av en konservativ ideologi för vår tid först och främst förhålla sig till idealet om tolerans för det som avviker från normen.

Att detta är särskilt viktigt understryks av det faktum att vår tids sociala sammanhang innebär att vi på ett helt annat sätt än i gårdagen konfronteras med kulturer, språk och värden som skiljer sig från dem vi är vana vid. Förändringen är genuin i bemärkelsen att den i dag och i morgon kommer att utgöra en väsentlig del av våra samhällen. Politiska strategier som strävar efter att förhindra mötena med den andre är därför dömda till undergång. Bara genom att bejaka situationen är det möjligt att hantera den på ett för alla inblandade värdigt sätt.

Men konservatismen är självsäker. Om statens skatteuttag, omfördelningar och prioriteringar är konstruerade på ett sätt som inte missgynnar kärnfamiljen och borgerliga värderingar (något som uppenbart inte är fallet i dag) kommer

samhället att domineras av just sådana sociala institutioner. Staten behöver och bör därför inte aktivt försöka styra människor i riktning mot traditionella levnadsmönster. I stället blir det statens uppgift att skydda dem som av olika skäl inte finner sig kunna leva inom ramarna för de sociala och kulturella mönster som uppstår till följd av de starkast verkande mekanismerna.

IV.

Låt mig nu ta ställning i en del aktuella frågor. Som sagt inte för att skissa ett politiskt program, utan för att ge en bild av vilka mål en konservativ livsåskådning enligt min mening bör sätta upp för dagens politiska och sociala situation. Lika intressant är det möjligen att uttrycka vilka politiska medel en konservativ hållning kan vara förenlig med.

Välfärdsstaten

Konservatismen betraktar av tradition staten som den gode fadern för folket. Från vänstern brukar man nedsättande tala om brukspatrons välvilja. Oavsett beskrivningen ställer sig konservatismen bakom välfärdsstaten. Invändningarna mot dess utformning i Sverige idag gäller dess omfattning och dess instrumentella funktion för att bryta ner sociala strukturer som konservatismen uppfattar som värdefulla. Några principiella invändningar mot själva projektet finns inte. Emellertid uppfattar konservatismen en risk i att personer via skattsedeln köper sig fria från sitt personliga ansvar för andras välfärd. Solidaritet får aldrig bli en teknisk fråga. Samtidigt är det ett faktum att de som är mest utsatta för politiska åtgärder är samma människor som är mest utsatta i samhället. Varje politisk åtgärd bör därför alltid föregås av frågan: hur påverkar detta de svagaste? Om svaret är att åtgärden påverkar dem på ett negativt sätt följer inte att den bör skrinläggas – också starka och rika människor har rättigheter – men att den behöver motiveras betydligt kraftfullare.

Familjepolitiken

Utgångspunkten för politiken bör *inte* vara att båda föräldrarna går tillbaka till jobbet så snart som möjligt. Att välja en situation där en av föräldrarna stannar hemma får inte vara svårare, ekonomiskt eller praktiskt, än att institutionalisera barnen. Starkare incitament än så torde inte krävas för kärnfamiljens befrämjande.

Samkönade äktenskap

Samfunden bör få behålla sin vigselrätt och äga rätten att neka samkönade äktenskap. Om ett samfund väljer att viga personer av samma kön ska dessa erhålla samma legala status som heteroäktenskap.

Feminismen

Konservatismen ställer inte upp på feminismens verklighetsbeskrivning. Olika grupper utsätts för olika sorters orättvisor i Sverige och dessa bör bekämpas, men kvinnoförtryck kan inte särskiljas som exklusiv i omfattning eller djup. Slutsatsen är att politiskt genomdriven positiv särbehandling av kvinnor är fel.

Försvaret

Olika tekniska frågor åt sidan: konservatismen anser att situationen i världen motiverar att Sverige bör ha en starkare militärmakt än i dag.

Sjukvården

Vården av sjuka är för viktig för att lämna till det offentliga. Konservatismen tror att privat sjukvård inom ett tydligt politiskt ramverk innebär högre effektivitet och större värdighet för patienterna.

Aborter

Varje abort är ett misslyckande. Att försvara aborträtten med hänvisning till kvinnors frigörelse är fel av flera olika skäl. Att jämställa abort med mord är en grov och förnedrande överdrift. Att skuldbelägga den enskilda kvinnan är för det allra mesta fel. Samhället bör verka för att reducera antalet aborter så mycket som

möjligt inom ramen för ett bibehållande av den lagstiftade aborträtten.

EU

Konservatismen är i grund och botten positivt inställd till EU, men unionen har ett stort demokratiskt underskott och projektet befinner sig i kris. EU bör stärkas i sina gemensamma utrikespolitiska ambitioner och fortsätta förenkla den ekonomiska rörligheten inom unionens gränser. Miljöpolitiken behöver unionen. Resten bör avvecklas.

Integrationspolitiken

Konservatismen bejakar det mångkulturella samhället, men det kan bara överleva med hjälp av tydliga krav på samhällets alla grupper att följa demokratiskt stiftade lagar. Avgörande för immigranter är att de ges inträde till arbetsmarknaden. Staten kan inte integrera människor, bara samhället förmår detta.

Näringspolitiken

Välfärden är helt och hållet beroende av företagen. Entreprenörer säkrar vård, skola och omsorg. Det ligger emellertid viktiga kulturella och sociala värden i företagandet bortom dess oundgängliga ekonomiska bidrag till samhället. Staten bör ta fasta på att småföretagandet är en av de viktigaste institutionerna för att bygga ett gott samhälle och inrätta lagar och regler därefter.

Skattepolitiken

Staten måste ta ut skatter för att kunna fullgöra sina åtaganden. Att bidra till det gemensamma är medborgarens plikt och en moralisk skyldighet. Men i alla tider och i alla länder har skatteuttaget varit överhetens medel att förtrycka folket. Så också i Sverige i dag. Det är därför avgörande att skattesystemet är genomskinligt och att omfördelningen i praktiken hela tiden ligger så nära skattebetalarna som möjligt. Den enskilt

viktigaste politiska åtgärden i Sverige i dag är att sänka skattetrycket.

V.

Slutligen vill jag säga något om hur konservatismen – eller rättare, den konservative – ser ut i dag. Vi börjar med ett tankeexperiment. Föreställ dig en vägg med tv-apparater som alla sänder en egen politisk debatt. Ljudet är nedskruvat. Det enda vi kan förstå av innehållet kommer från debattörernas minspel. Mot bakgrund av denna bristfälliga information ska vi avgöra vem som tillhör vänstern respektive högern i varje debatt.

Jag påstår att den som gissar på att den arge tillhör vänstern och den tillbakalutat förnöjde tillhör högern kommer att ha rätt i åtta fall av tio. För fyrtio år sedan hade förhållandet varit det omvända. Då var det högern som kände sig hotad av en politisk rörelse den inte kunde förstå. Och det var vänsterns verklighetsbeskrivning och problemformulering som fångade tidsandan. (Även om svaren den gav var fel, då liksom nu.)

I dag är det vänstern som är Mr. Jones i *Ballad of A Thin Man*.

Jag skrev i somras ett par artiklar i Svenska Dagbladet på temat att det är inne att vara konservativ. Möjligen var det rubrikerna, som jag bar det fulla ansvaret för, som ledde den efterföljande debatten något fel. Många uppfattade det som att jag ville påstå att det är trendigt att vara konservativ. Att högerhållningen är ett tillbehör att bära med andra signalobjekt för att visa att man vet vad som gäller. (Ungefär som de populära halsbanden med sin älskades initialer. Victoria och Madonna bär sådana.)

Men vad skulle det i sådana fall innebära att vara trendigt höger? Att prata som i gamla svenska långfilmer? Att bära tweed och jaga räv?

Eller skulle det helt enkelt betyda att det vanliga innegänget bytt politisk färg. Att popvänstern blivit pophöger?

En sådan tolkning av mitt påstående är antingen ointressant eller faller på sin

egen orimlighet. Om konservatismen bara är ett popfenomen kan det kvitta. Och unga, arga människor kommer alltid att vara vänster. Det är en naturlag av samma dignitet som tröghetslagen.

Vad jag ville påstå – sant eller falskt – var att en konservativ livsåskådning håller på att vinna mark i det luddiga fenomen som vi brukar kalla för tidsandan. Med det syftar jag på något betydligt mera trögt och långvarigt än tillfälliga trender. Trender skiftar med säsonger. Tidsandan med decennier.

Vi ser det i nationalekonomins och samhällsvetenskapernas syn på sitt

forskningsobjekt. Vi ser det i religionernas växande betydelse för samhället. Vi ser det i familjens återinträde i det sociala livet. Vi ser det i människors framväxande krav på att vi tar personligt ansvar för våra liv. Vi ser det i den politiska debattens agenda. Vi ser det i högerens självsäkerhet och vänsterns bitterhet. Vi ser det i en ny sorts solidaritet med världens och samhällets utsatta människor.

1900-talet är slut. Inom de närmaste decennierna kommer 2000-talet att börja. Ingenting är viktigare än att det blir rätt sorts höger som tar till vara på tidsandans nya vindar.

Förskräckande sympatisk konservatism

Mattias Svensson

(Följande är en replik på Roland Poirier Martinssons artikel, "Betydelsen av konservatism".)

Polen kommer inom kort att välja en ny president. Två kandidater står mot varandra: marknadsliberalen Donald Tusk som vill införa en låg och platt skatt på inkomster, bolag och moms och föra en internationellt utåtriktad politik, och den konservativa Lech Kaczynski som hårt kritiserat Tusks skattesänkingsförslag som fördelningspolitiskt orättvist, lovat generösa sociala förmåner och som hävdar att Tusk inte bryr sig om människor. Själv visar Kaczynski sin "omtanke" genom att vilja ha en hård och stäng stat som bland annat inför restriktioner för homosexuella, dödsstraff och genom att vara beredd att inskränka yttrandefriheter och livsstilsval som inte faller den katolska kyrkan i smaken.

En upplyst liberal mot en konservativ mörkerman. Kanske ett tecken i tiden på att den politiska kartan i Europa håller på att ritas om längs nya konfliktlinjer. Och i vilket fall som helst en nyttig påminnelse om att allianser mellan liberaler och konservativa är en i bästa fall instabil praktisk-politisk skapelse, frambringad inte minst av en dominerande socialdemokratis yttre tryck.

I en välformulerad och sympatisk essä har Roland Poirier Martinsson nyligen i Captus tidskrift angett riktlinjer för en modern konservatism. Stundtals så modern och så sympatisk för en liberal som undertecknad, att jag undrar om vi inte båda helst ser Donald Tusk som vinnare i Polens presidentval. Martinssons stöd för kapitalism, sänkta skatter, statlig neutralitet inför såväl familjebildning som homosexuellas rätt och kvinnans legala rätt

att välja abort ger knappast stöd för något annat. Och i vilket fall som helst har Martinsson förskräckande många politiska rekommendationer som jag finner mig dela eller åtminstone finner rimliga. Prioriteringen av sänkt skattetryck som den viktigaste frågan idag skiljer honom minst lika mycket som den eleganta essästiken från den konservativa essäsamling "Och sedan!" som för något år sedan gavs ut och glömdes bort.

Därmed inte sagt att det inte finns en hel del att kritisera i den Martinssonska konservatismen. Det finns det, framför allt i de principiella utgångspunkterna. Men precis som jag undrar över vem av de polska presidentkandidaterna Martinsson egentligen stödjer, blir jag vid läsningen av hans artikel lika ofta förundrad över vad som egentligen avses. Det är många teorier och svepande resonemang som aldrig illustreras konkret eller med ett enda exempel. Ibland har säkert en kortare förklaring valts av ren utrymmesbrist och det kan säkert hända att jag någon gång brister i förståelse, men för att vara en "ateoretisk" ansats är det väl många teser som bara spikats fast.

Slafsig kritik av liberalism

Martinssons kritik mot liberalismen är ett illustrativt exempel. Han slår bestämt fast att det "[i] dagens sekulära västerland står... klart att liberalismens mörka sidor utgör en svårare utmaning än vad ideologins klassiska förespråkare kunde föreställa sig" och vidare att "Det ligger nära till hands att beskylla den liberala ideologin för att vara byggd på en

människosyn som inte tål de påfrestningar för vilka det liberala samhället utsätter oss.” Detta utan att med ett enda exempel konkretisera vad som är så hemskt i dagens samhälle eller varför liberalismen bär skulden. Jag kanske är helt ensam, men jag begriper faktiskt inte vad Martinsson syftar på.

Är det att folk tenderar att välja dokusåpor framför Dostojevski? I så fall har jag svårt att se det som en tillräckligt mörk baksida för att antasta de värden som följer av yttrandefriheten. Vilka svåra utmaningar ställer sekulariseringen oss inför (på den här sidan graven) som får värdet av en ökad roll för upplysning och vetenskap att förblekna? Syftar Martinsson på en ökande förekomst av vilsenhet, kriminalitet eller missbruk? I så fall skulle jag anföra att sådant snarare kan förklaras av en allomfattande välfärdsstat (som Martinsson principiellt stöder) som berövar människor den självkänsla som följer av att lösa problem på egen hand och kunna ta hand om de sina, än på sekularisering och för stor personlig frihet. Men om detta vet vi inget innan Martinsson konkretiserat sig.

Det är likadant med liberalismens utgångspunkt i individualism, mänskliga rättigheter och distinktion mellan stat och individ. Martinsson slår bara fast att den som talar om individens rättigheter utan att nämna skyldigheter “missförstår samhället” och att tal om individer i politiska sammanhang är ett “kategorifel”. Samhället är nämligen “i grunden uppbyggt av mellanliggande institutioner (familj, församling, förening, företag, osv.)”.

Men vad är egentligen “kategorifelet” i att tala om att individer har rättigheter? Vilka skulle annars ha äganderätt och frihet att agera? Vari ligger “missförståndet” i att negativa rättigheter inte innebär någon annan “skyldighet” än att låta bli att kränka andras frihet och egendom. Och varför är det återigen ett “missförstånd” att identifiera staten som unik politisk aktör genom sitt våldsmonopol?

Det är snarare Martinssons egna utgångspunkter som är svåra att få grepp om. De stöddiga hänvisningarna om “missförstånd” och “kategorifel” är bara försök att undvika vidare konkretisering. Hur kan “mellanliggande institutioner” vara en självklar grund för “samhällets uppbyggnad”, om de individer och den stat som de ligger emellan inte ens kan diskuteras? Hur fungerar det i verkligheten: Är det familjer som väljer? Myndigheter som tänker? Församlingar som äter, njuter och smälter maten? Företag som leker och kopplar av? Eller är det, som i den liberala teorin, enskilda individer, samtidigt fullt kapabla att samverka i civilsamhälle, familj och yrkesliv?

Teorier som aldrig landar

Just Martinssons teoretiska utgångspunkter för konservatismen är i sig en illustration av varför teori och praktik måste hänga ihop. Föga förvånande är det redan i principerna vi skiljer oss åt (annars vore jag ju inte liberal). I punkt 2 av hans ideologiska utgångspunkter slår han fast att “Konservatismen menar att det finns en oberoende verklighet som begränsar våra möjligheter. Detta gäller både för tekniken och för etiken.” Ja, det är klart det finns en av våra tankar och önskningar oberoende verklighet, men varför skulle den till sin natur *bara* vara begränsande?

Kan vi inte i samma verklighet, exempelvis människans natur, hur samhällen fungerar och olika vetenskaper förstå och dra slutsatser även kring vilka möjligheter människan har att utveckla sin potential och leva ett gott liv? Och däri även vinna kunskap om principiella utgångspunkter för en god samhällsordning. Jag menar att så är fallet och att sådan kunskap ligger till grund för en frihetligt liberal samhällsordning. Verkligheten är inte bara begränsande. Människans natur som en individ med potential för storverk, fantasi och förmåga till tänkande och val av handlingar är också en del av de givna förutsättningarna,

liksom jorden som en plats som radikalt kan förändras till det bättre (gynna mänskligt liv) genom mänskliga ingrepp.

Martinssons självvalda blindhet för att verkligheten, mänsklig kunskap och vår historia faktiskt ger givna ingångsvärden även i politiken blir stundtals övertydlig. Med någon ambition att konkretisera vad man menar går det inte att få ihop meningarna: "Konservatismen menar att all praktisk politik måste utgå från de föreliggande historiska omständigheterna." och "Inom politiken finns inga på förhand givna svar." Ändå presenteras de direkt efter varandra som en av de tre viktigaste punkterna i den konservativa ideologin. Inte heller får jag ihop att det inte finns några givna svar inom politiken med punkten att "kapitalismen" bejakas av moraliska skäl (eller att "kapitalism" skulle stå i motsatsställning till "liberalism" vilket också antyds). Hur kan kapitalismen vara ett svar om sådana inte finns inom politiken, särskilt som det är "mer än ett ekonomiskt system"?

Det senare är förvisso en punkt jag håller med om. Kapitalismen är en ordning byggd på individens äganderätt, etableringsfrihet och frihet att ingå ekonomiska överenskommelser med andra, men den grundläggande principen, det frivilliga utbytet av värden till ömsesidigt gagn är en moralisk ledstjärna även i andra sociala sammanhang. Det är liberalismens sociala grundprincip som Martinsson försöker (och naturligtvis gärna får) göra till sin egen.

Öppning för godtycklig och vid politisk makt

Att politiken inte har några "på förhand givna svar" är en slutsats som faller om man inte ser verkligheten som enkom begränsande. Men det är också min huvudsakliga kritik mot den praktiska politiska agendan i konservatismen. Den politiska ordning som följer av att inga svar är givna, är ett mandat för vid och godtycklig statlig maktutövning. Just vad vi av erfarenhet sett är hämmande för

individens möjligheter att tänka, agera och planera sin tillvaro, för marknader att fungera och för civila lösningar på samhällsproblem att växa fram.

Det fria manöverutrymmet för politiker att beskatta, reglera och styra över våra liv förstärks av ett antal andra punkter i Martinssons program. Främst försvaret av välfärdsstaten, som han inte har några principiella invändningar emot. Välfärdsstatens princip går ändå på tvärs mot den kapitalism som Martinsson förordat som grundläggande. Med en kapitalistisk samhällsordning byts värde mot värde, vilket sporrar människor att byta sin bästa insats mot andras bästa. Välfärdsstaten bygger tvärtom på att det är någras uppgift att arbeta och producera för att försörja andra; med bostad, arbete, sjukvård (fast den tycker Martinsson är för viktig för att vara offentlig), socialförsäkringar, gratis inträde på museer och annat som en politisk majoritet råkar tycka vara viktigt. Det är en social ordning som kräver ständigt mer ju större produktiv nytta en person redan gör för alla andra (det kommer oss ju redan tillgodo genom marknaden) och erbjuder ständiga belöningar och befrielse från ansvar för dem som producerar mindre. Allt upprätthållet, inte av frivillighet och välvilja människor emellan, utan av tvång, via statsmakten.

Martinssons enda invändning mot välfärdsstaten - att den medför "en risk i att personer via skattsedeln köper sig fria från sitt personliga ansvar för andras välfärd" - kan tolkas på två sätt. Välvilligt kan den ses som en varning för risken att välfärdsstaten urholkar välviljan mot andra människor och viljan att hjälpa till med andras svårigheter. Men jag misstänker att Martinsson pläderar för en moralisk ordning där du oavsett hur stor din insats för andra människor är, ändå ständigt kan avkrävas mer av politiska, religiösa och andra moraliska "auktoriteter". Det är en underkastelsens och slaveriets princip, och tjänar självklart

(bland mycket annat) till att stärka och ursäkra en växande statsapparat.

Förändring som grundprincip

Nu finns det förvisso även principer som begränsar det Martinssonska statsbygget, både i omfattning och godtycke. Han förespråkar knappast någon totalitär eller socialistisk ordning, även om delar av hans teoribygge öppnar för betydande frihetsinskränkningar. Den främsta begränsningen (åtminstone i ett samhälle som inte är totalitärt) är den punkt som problematiserar "förändring". Martinsson menar att "alltför omfattande ingrepp i samhället [är] oförutsägbara och därför potentiellt farliga" därför ska "förändringar alltid bör genomföras med måtta och bygga på sådant som inte tillåts förändras".

Detta recept utesluter (med rätta) ambitiösa statsbyggnadsprojekt eller utopiska ambitioner baserade på att skapa något slags "ny människa". Som tumregel även för takten i önskvärda reformer är den inte heller helt fel.

Men jag har lite svårt att klara ut språnget från "omfattande ingrepp i samhället" till "förändringar". En stabil ordning som äganderätt och etableringsfrihet på marknaden, ger upphov till en dynamisk och innovativ konkurrens mellan företag och produktionsgrenar. En sådan ordning är generellt sett av godo då den är anpassad efter människors behov (efterfrågan) och leder till växande välstånd och nya, diversifierade karriärvägar. Det går inte att förneka att det är en på många plan och för många människor *föränderlig* ordning. Är den fria konkurrensen därmed att se som "ett ingrepp", en "förändring", eller är den att se som en ordning? I Martinssons fall är det förmodligen det sistnämnda. Men för många konservativa är en fri, dynamisk ekonomi snarare synonymt med oönskade och maniskt tempostarka förändringar till vilka människor är dåligt skapta att anpassa sig.

Baksidan i form av utslagen yrkeskunskap och geografiska omvälv-

ningar tenderar att bli själva bilden av den kapitalistiska ordningen, och de mer svårgripbara och utspridda välståndsökningar som samtidigt gynnar ett större flertal negligeras eller avfärdas som blott materialistiska. Och principen ger oss ingen riktig vägledning i vad som är legitim och illegitim förändring. Är modets växlingar förändring? Ja, men knappast "potentiellt farligt" utan ett rätt harmlöst resultat av människors lekfullhet och nyfikenhet på det nya. Är marknaden föränderlig? Ja, absolut, men inom givna rättigheter som skydd för varje individ och sammantaget ett enormt plussummespel. Och politiska reformer? Tja, även där borde det finnas mer grundläggande kriterier för att bedöma dess önskvärdhet än att de orsakar "förändring" för många människor. Att avskaffa jordbruks- och regionalpolitik skulle förändra mycket för många, men det innebär inte att det är en mindre önskad reform än att bygga ut jordbruksverket med ytterligare några hundra byråkrater.

Martinsson tycks även mena att den konservativa synen på politikern som en "hantverkare vars främsta tillgång är erfarenheten" innebär en "djup skepsis mot politikern som teknokrat". Det skulle i så fall vara ytterligare en begränsande faktor för politisk makt. Själv har jag svårt att inte se hantverkaren utan principer eller teori just som en teknokrat. En social ingenjör som ser som sin uppgift att designa en politisk lösning på de "problem" som seglar upp på agendan och han sätts att utreda på sin kammare, eller en Anders E Borg som tar ställning till varje politiskt förslag utifrån dess beräknade effekter på arbetskraftsutbudet eller liknande erfarenhetsbaserad parameter.

Det är precis i det teknokratiska träsket där politiska lösningar snickras ihop efter läge - med rådande värderingar och problemformulering som externa eller givna parametrar - man hamnar om man går in i politiken utan bredare härledda ideologiska principer och en klar idé om det goda och hur det kan åstadkommas.

Måhända är det just där Martinsson vill befinna sig. Hantverkspolitiken borgar inte för några radikala förändringar, bara en långsam tillväxt av dåliga politiska lösningar.

Jag tror förvisso inte att Martinsson är teknokrat i den betydelsen. I mycket av hans politiska program, liksom i hans nyfikna och breda kunskapssökande och även i hans beredskap att diskutera politik på principiell ideologisk nivå anar jag snarare en slags radikal för konservatismen. I så fall en betydligt värdigare motståndare.

Konservatism & liberalism – två syskonideologier?

Jakob E:son Söderbaum

Är konservatism och liberalism näraliggande politiska åskådningar? Ja, skulle "de klassiska" moderaterna ha sagt med eftertryck. I samband med profileringen av "de nya" moderaterna inför valet 2006 har frågan emellertid ånyo seglat in på ledarspalterna, och skiljelinjerna kommit att accentueras mer än det presumtivt förenande idégodset hos konservatism respektive liberalism. Alliansen hade rätt och vann, ledarskribenterna hade fel och förlorade. Eller?

Såsom själv helt entydigt varandes mera "konservativ" än "liberal-konservativ" vill jag snarare ge båda rätt.

I det följande vill jag först ge min utvecklade syn på sakfrågan, för att avslutningsvis knyta ihop politikens teoretiska sida med dess praktiska, manifesterad genom vår nya mycket intressanta Alliansregering. Tyngdpunkten i min framställning kommer att ligga på konservatism, eftersom jag anser att den konservativa idébildningen är både mindre välkänd och dessutom mera missförstådd än den liberala.

Värnandet om människan

All politik landar i människan och dennes vardag, varför det känns naturligt att börja framställningen i denna ände. Både konservatism och liberalism tar också själva sin utgångspunkt i just människan, till skillnad från socialismen som närmar sig människan först genom "det allmänna" och Staten. Skillnaden mellan konservatism och liberalism i detta avseende är att den förra utgår från

människan i objektiv bemärkelse, och hennes "bättre sidor". Den senare utgår från människan i subjektiv bemärkelse, och (vad jag kallar) hennes "sämre sidor". Detta leder till olika slutsatser om politikens konstruktion.

Konservatism för sin del vill "förverkliga" sin "bättre människa" med yttre faktorerers hjälp, medan liberalism vill "befria" sin "individ" från allt som håller tillbaka henne och hennes egna preferenser. Liberaler tenderar härvidlag att underblåsa särintressens kamp för likaberättigande och mot allehanda hinder. Konservativa manar istället till samarbete och ömsesidig respekt mellan särintressen samt största möjliga konsensus ifråga om det som är "bra" med utgångspunkt just i respekt och hänsyn.

Konservatism har en "realistisk" samhällssyn där människan är ofullkomlig och behöver yttre faktorer för att komplettera henne men inte (!) styra henne. Liberalism har istället en "utopisk" samhällssyn där människan är i grunden god, och där människor anses klara sig bäst i så stor frihet som möjligt. Den enskilde individen ska helst inte styras av någonting annat än sig själv, och detta tar sig lite olika intryck mellan liberalismens varianter. Det är uppenbart att det häri finns både klara likheter och klara olikheter mellan konservatism och liberalism.

I fokus för båda idébildningarna står alltså människan, och jag vill därför i det följande delvis ansluta mig till antropologin. Människan, som är en social varelse, uppvisar tre grundläggande

karaktärsdrag som var för sig manifesterar grundläggande behov hos varje enskild person och utmynnar i olika begär: (1) det andliga, (2) det sexuella och (3) det materiella. Alla dessa sidor behöver få någon form av utlopp, för att man ska bli harmonisk som person.

Det finns en avgörande skillnad mellan konservatismens och liberalismens syn på formen för detta utlopp, och hur människan uppnår en harmonisk tillvaro. Detta för oss in på de respektive åskådningarnas uppfattning om "den eftersträvansvärda friheten".

Värnandet om friheten

Värnandet om friheten är utan tvekan någonting som kan sägas förena liberalismen och konservatismen. Men det är med helt olika inställningar som de två åskådningarna går in för detta ädla syfte, och man drager också ganska annorlunda slutsatser.

Liberalismens grundinställning kan sammanfattas med parollen "laissez-faire" (ung: låt gå). Det betyder inte att liberalismen tillåter riktigt vad som helst – för liberalismen är friheten det högsta, och det som allting måste låtas sträva mot. Liberalismen landar i slutsatsen att endast den "subjektiva friheten" har ett värde för människorna.

Konservatismens ställningstagande kan på motsvarande kort och koncist sätt sammanfattas i parollen "frihet under ansvar". "Ansvaret" i denna lokution går i riktning mot omgivningen och det "objektivt goda", snarare än gentemot egenintresset och det "subjektivt goda".

För konservatismen är det just balansen mellan de ovannämnda mänskliga behoven (se föregående avsnitt) som är det eftersträvansvärda. Allt annat är "egoistiskt", och negativt eftersom det på olika sätt är hänsynslöst gentemot ens medmänniskor. För liberalismen är det tvärtom respektlöst att inte ge "individen" all den frihet hon själv tycker sig behöva, så att hon "får göra det hon vill". Liberalerna när en uppfattning om att alla

människor i grund och botten ändå är egoister. Där konservatismen ser alla människor som "födda ofullkomliga" och i behov av att komplettera varandra, betraktar liberalismen alla människor som "födda fullkomliga" och redo att på alla sätt konkurrera med varandra om största individuella vinning.

Man kan, något förenklat, förklara det som så att konservatismen vill "hålla tillbaka" människornas begär i akt och mening att skydda alla människor från varje människas farliga sidor (som är de värsta av människans "sämre sidor"). Liberalismen vill tvärtom låta begären styra ohämmat, och det enda som verkligen behövs är en "fri marknad". Även om både konservatismen och liberalismen tar sin utgångspunkt i såväl människan som friheten finns det alltså tveklöst klara olikheter.

Den återhållsamma konservatismen

Det finns en utbredd vrångbild att konservatismen har en tendens att "gå till överdrift" när det gäller uppfattningar ifråga om människors behov och begär, och det finns också utbredda missuppfattningar om vad som överhuvudtaget är en regelrätt konservativ ståndpunkt härvidlag. Konservatismen är alltigenom "återhållsam" och företräder följaktligen inga ytterlighetsståndpunkter redan per definition. Konservatismen kan i ett ord sägas vara anti-radikal, och har alltid stått som motkraft till de radikala ideologierna liberalismen och socialismen.

För att illustrera hur konservatismen egentligen förhåller sig till människans behov och begär vill jag återknyta till detta om människans (1) andliga, (2) sexuella och (3) materiella sidor – och ge en kortfattad utveckling av de konservativa ståndpunkterna härvidlag. Först därefter blir det enkelt att knyta ihop säcken kring konservatismens respektive liberalismens olika grundsyn. Ett konservativt förhållningssätt bjuder:

1. Att förkovra sig i tillvarons andliga

värden (t.ex. religion, kultur) är bra och nyttigt. Det lär människan om det goda och det vackra i tillvaron. För att stärka och inte försvaga den personliga karaktären måste det dock ske inom respektens gränser. Konservatismen bejakar inte t.ex. fundamentalism, fanatism eller nedbrytande av större gemenskaper. Det är ett egoistiskt sätt att vända sig bort från verkligheten och att därmed försvåra möjligheten till större samförstånd människor emellan.

2. Att bedriva älskog inom ramen för en kärleksrelation är bra och nyttigt. Det får människor att komma själsligen närmare varandra. För att stärka och inte försvaga den personliga karaktären måste det dock ske inom respektens gränser. Konservatismen bejakar inte sexualiseringen. Den för med sig en skev människosyn att vi alla är sexobjekt. Redan själva utseende- och kroppsfixeringen leder bort från konservatismens bild av den enskilda människan som en "person".

3. Att följa och utveckla sina egna materiella preferenser är bra och nyttigt. Det lär människan om hushållning och om hennes egen inneboende kreativitet. För att stärka och inte försvaga den personliga karaktären måste det dock ske inom respektens gränser. Konservatismen bejakar inte en överdriven kommersialisering, eller en alltför utbredd materialism. Om de materiella värdena själva står i fokus får vi ett samhälle där pengarna styr – inte den hushållande och kreativa människan.

Det är alltså balansen i tillvaron som konservatismen betraktar som vägen till en harmonisk människa. För att sammanfatta det i ett ord: "lagom" är bäst. Åtminstone enligt konservatismen.

Konservatismen också olik socialismen

Konservatismen tror, som sagt var, inte att den enskilda människan på egen hand är förmögen att åstadkomma denna balans i

tillvaron, d.v.s. ett respektfullt tillstånd. Konservatismen menar istället att vi människor behöver varandra för att komplettera oss själva, inom ramen för en på historiska erfarenheter byggd ordning, manifesterad genom en stark stat och dess lagar. (Ett problem uppstår förstås, ur konservativ synvinkel, om rättsordningen – som i Sverige – har förvandlats till ett redskap för statsmaktens sociala ingenjörskonst snarare än att återspegla de historiska erfarenheterna.)

Den oinsiktsfulle (och säkerligen mer liberalt sinnade än någonting annat) vill i detta läge eventuellt påtala likheter mellan konservatismen och socialismen i deras vurm för en stark statsmakt "på den individuella frihetens bekostnad". Låt mig därför också för sakens skull tydliggöra konservatismens ståndpunkt i dessa avseenden i förhållande till liberalismen respektive socialismen.

Konservatismen vs. liberalismen: Det är inte i Dig själv man hittar det Goda, utan i Din respekt för att andra inte är som Du. Ställ krav på Dig själv i första hand, inte på andra.

Konservatismen vs. socialismen: Det är inte i själva Staten eller "det allmänna" man hittar det Goda, utan i de enskilda människornas hänsyns- och ansvars-tagande under statsmaktens överinseende. Statsmakternas uppgift är inte så mycket att styra som att understödja.

Det finns ett lite utnött uttryck med vilket konservativa i alla tider har markerat sin position mot såväl liberala som socialistiska tendenser: vi måste bort från den "omedelbara behovstillfredsställelsen". Det betyder ingalunda att man vänder sig ifrån det mänskliga, utan tvärtom att konservatismen vänder sig till det partikulärt mänskliga. Dagens lycka får inte bli morgondagens sorg. Det är inte balans och harmoni i tillvaron.

Konservatismen och liberalismen sida vid sida

Är då konservatismen och liberalismen två "syskonideologier"? Jag lämnar den frågan

öppen. Jag gör inga anspråk på att i denna artikel ge en komplett idéanalys, mitt syfte har endast varit att med utgångspunkt i ”människan som de båda åskådningarnas politiska målsättning” bifalla vissa ledarskribenters höjda röster för en mer ingående diskussion om vad som är ”konservativt” respektive ”liberalt”.

Jag noterar dock med både tillfredsställelse och ett slags nyvunnen framtidstro, att de nya moderata leden har släppt fram en profilerad konservativ som kulturminister. Lika positivt ser jag på folkpartiets nya skol- och utbildningspolitik, och att kristdemokraterna har hand om socialpolitiken är utomordentligt. Det är också förträffligt att arbetsmarknadspolitiken ser ut att få till effekt att fackförbundens enorma och odemokratiska inflytande över statsapparaten kringskärs.

Ändå är det mest framträdande draget i Alliansen just socialliberalismen.

Det är alltså uppenbart att moderaterna, genom Fredrik Reinfeldts nya grepp, återigen har lyckats bygga en politisk plattform på både liberalismen och konservatismen. Denna gång lyckades det också – och kan med rätta kallas succé, eftersom det resulterade i en borgerlig majoritetsregering.

Statsminister Reinfeldt har helt klart visat prov på en makalös lyhördhet och vågad initiativkraft i formerandet av sin politik och sin regering. Genom sin gärning tycker jag han bevisar vad jag alltid har framhållit: politik handlar mer om personligt förtroende, handlingskraft och förmåga att få människor att samverka, än om idétuggande. Men idéerna är livsnödvändiga för den grundläggande samhällsdebatten, och förtjänar därför sin renodling i de elementära förklaringsmallarna. Endast så kan teoribyggens brister avslöjas – och motverkas.

Idékonservatismens sorgliga tillstånd i Sverige

Simon Westberg

Få idétraditioner är i sådant sorgligt tillstånd som konservatismen i dagens Sverige. Trots tappra försök, ungefär var tionde år, att återuppväcka Burkes tankar om “the unbought grace of life”, är konservatismens svenska bastioner i förfärligt skick.

Många gånger har det talas om konservatismens potentiella återkomst, senast i somras efter Kristdemokraternas riksting. Men några reella högervindar har det sällan funnits bakom de glada tillropen.

Skälen till att Sverige likt andra delar av västvärlden aldrig har fått någon konservativ renässans, är förmodligen många och varierande. Allt ifrån att samhällsklimat i Sverige inte är anpassat för konservatismen, till att intellektuella svenska konservativa söker sig till fria platser i världen.

Ett är dock säkert. Den som är intresserad av konservativ idétradition får lite hjälp ifrån Sveriges bibliotek och den svenska förlagsbranchen – och nej då menar jag inte bara publiceringen och spridningen av sådana totala stolpskott som Torbjörn Tännsjö's *Konservatism*. Skulle man tro en svensk bokkatalog tog konservatismens idéutveckling slut någon gång på 1800-talets mitt.

Den explosion av idékonservativa verk som skedde i USA under efterkrigstiden, och som banade väg för konservatismens återvändande i västvärlden, har endast haft marginella efterverkningar i Sverige. Genomför man en undersökning av de verk som har format konservatismen i den anglosaxiska världen återkommer en fras om och om igen – inte

översatt till svenska. Av de tjugo ledande verk som utgjorde grunden för konservatismens nydaning under efterkrigstiden, är inte ett enda översatt till svenska. Därtill är verken snarast otillgängliga för en breddare svensk publik, då endast ett fåtal av de hundratala bibliotek som finns i Sverige har några av dessa verk i sin samling.

Richard Weavers *Ideas Have Consequences* (1948) som inledde den intellektuella konservatismen återuppvaknande finns inte på ett enda svenskt bibliotek. Ett öde som den delar med Frank S. Meyers *In Defence of Freedom* (1962) och William F. Buckley Jr. kända stridsskrift *God and Man at Yale* (1951).

William F. Buckley Jr. kan dock glädja sig över att hans *Up from Liberalism* (1959) i alla fall finns tillgängligt vid Linköpings Universitetsbibliotek. Det är mer än vad man kan säga om Gertrude Himmelfarbs introduktionsverk *Lord Acton - a study in conscience and politics* (1952) som endast finns på två bibliotek i Stockholm. John Hallowells *Moral Foundations of Democracy* (1954) kombinerar dessa två andra verks tillgänglighetsgrad genom att finnas såväl på två bibliotek i Stockholm, samt på universitetsbiblioteket i Linköping. Hans plädering för att den västerländska demokratins grundpelare är det judisk-kristna kulturarvet, finns därmed tillgänglig för betydligt fler än James Burnhams *Suicide of the West* (1964), som endast kan läsas på Kungliga Biblioteket.

I sitt mastodontverk *Witness* (1952) rannsakar den före detta kommunisten

Whittaker Chambers sig själv, de idéer han bar och de mekanismer som gör det västerländska samhället så sårbart emot övertygande fanatiker. Ett verk som blev en vändpunkt i det amerikanska samhällets relationer till sina hemmakommunister. Det tåls att fundera på om boken fått samma effekt i Sverige, om den översatts till svenska eller köpts in till fler än fem bibliotek.

Russell Kirk i sin tur får finna sig i att hans klassiker *The Conservative Mind* (1953), trots det faktum att den är inne på sin sjunde engelska upplaga, endast finns på fem svenska bibliotek. Att hans uppföljande skrift *A Program for Conservatives* (1954) endast finns på två bibliotek och att hans introduktion till och biografi över sin främsta lärofader *Edmund Burke – A Genius Reconsidered* (1967) endast är tillgänglig vid Göteborgs Universitetsbibliotek. En tröst för Kirk kan dock vara att hans försvar för en karaktärsdanande akademisk utbildning *Academic Freedom* (1955) har funnits sin plats i såväl Kungl. Biblioteket som Raoul Wallenberg institutets Biblioteket.

De tysk-amerikanska filosoferna Eric Voegelin och Leo Strauss har bättre tur. Voegelins *In Search for Order* (1956-1987) finns vid sex bibliotek och hans *The New Science of Politics* (1952) finns vid fem. Leo Strauss försvar för det rättas objektiva natur *Natural Right and History* (1953) finns vid sex bibliotek, medan hans angrepp på uppfattningen att makt är rätt *Thoughts on Machiavelli* (1958) finns vid sju bibliotek. Vill man ta del av hans essäsamling *Liberalism Ancient and Modern* (1968) om dygderna som grundvalen för ett fritt samhälle bör man bo i någon av de fyra mellansvenska städerna Karlstad, Gävle, Stockholm eller Linköping.

Peter Vierecks *Conservatism Revisited* (1949) återfinns i sin tur bara på fyra bibliotek, Robert Nisbets *Quest for Community* (1953) vid sex bibliotek och Peter Stanlis *Edmund Burke and the Natural Law* (1958) vid två bibliotek.

Detta kan jämföras med en av nyvänsterns ledande tänkare Herbert Marcuse vars skrift *Människans befrielse* (1969) snabbt översattes och återfinns på tjugotre bibliotek på svenska och på tre bibliotek på engelska. Det samma gäller hans verk *Den endimensionella människan* (1964) som återfinns på tjugofem bibliotek på svenska, på fjorton bibliotek på engelska, på två bibliotek på norska samt på Kungliga Biblioteket på tyska. Den överlägsna vinnare på fältet är dock nyliberalismens fader Robert Nozick, vars *Anarki, Stat & Utopi* (1974) finns på hela fyrtioen bibliotek på svenska och nitton bibliotek på engelska.

Mönstret går igen när man tittar på de respektive ideologiernas standardverk. När Edmund Burkes *Reflektioner om franska revolutionen* för första gången kom ut på svenska 1982, hade John Stuart Mills *Om Friheten* funnits tillgänglig på svenska i etthundraett år. På andra sidan den politiska skalan kunde femtioårsjubileet av *Kapitalets färdigställandet* på svenska, firas med recitering ur det *Det Kommunistiska Manifestet* – som deltagarna haft möjlighet att memorera in i nittiosex år.

Ifall konservatismen som idétradition ska kunna växa sig stor i Sverige måste det finnas en starkt ideologisk bas att stå på. Annars kommer varje försök att väcka konservatismen till liv, endast resultera i att hjulet uppfins på nytt. Frågan är bara var idag det finns förläggare med mod nog att göra något så oväntat, och okänt som att ge ut ett verk av en intellektuell konservativ. Det kommer knappast att ge några ryggdunkar bland förlagsbranschens högdjur, men i Sverige skulle det kunna bli början på en mycket försenad högerväg.

Willhelm Röpke och den tredje vägen

Jonas Pettersson

Willhelm Röpke var en av 1900-talets stora värdeliberala tänkare. Liksom många inom den amerikanska högern rörde han sig i gränslandet mellan liberalism och konservatism. Och som många av västerlandets främsta filosofer lyckades han förena känsla och förnuft.

Röpkes ekonomiska idéer inspirerade både konservativa tänkare i USA som Russel Kirk och bidrog till det tyska ekonomiska undret efter andra världskriget. Röpke föddes i Tyskland men tvingades under nazismen att fly till Schweiz där han sedan var verksam under större delen av sitt liv. Han tillhörde de så kallade ordoliberalerna som förespråkade marknadsekonomi men samtidigt hade ett starkt tycke för ordning. De förordade både en stark stat och en stark samhällsmoral.

Röpke kom bra överens både med F.A. Hayek och Ludwig von Mises även om mycket också skilde dem åt. Under andra världskriget tilldelade den schweiziska staten medborgarna små kolonilotter där de kunde odla grödor och frukter för att dryga ut sitt leverne medan gränserna var stängda. Efter kriget hade dessa blivit så populära att de inte gick att ta bort, de fyllde framför allt en viktig social funktion. Det berättas att von Mises en gång var på besök hos Röpke i Schweiz och att Röpke föreslog att de skulle ta en promenad över kolonilotterna. Överallt var folk i full färd med att rensa och vattna sina rader av morötter, kål och potatis. von Mises studerade de spridda raderna av morötter och utbrast "vilket ineffektivt sätt att odla morötter på". Jovisst, instämde Röpke,

"men tänk vilket bra sätt att odla mänsklig lycka på".

Så lika men ändå så olika representerar von Mises och Röpke två skilda europeiska liberala traditioner. Båda skulle betraktas som högertänkare trots att den ene snarast hade en rationalistisk och materialistisk syn och den andre en traditionalistisk och humanistisk hållning. Stående vid kolonilotterna i Genève såg den ene onödigt dyra morötter den andre mänsklig lycka.

Individualismen var enligt Röpke en ouplöslig del av både civilisationen och samhället. Men starka individer kunde bara existera i ett starkt civilt samhälle. Utan social förankring blev individen till ett rö för vinden vilket öppnade vägen för kollektivism. Reducerades samhället till en "sandhög av individer" fanns inget skydd när starka politiska vindar blåste.

Röpke ville inte ha några restriktioner på marknadsekonomi, konkurrensen eller den fritt flytande prismekanismen. Inte heller ville han ha en blandekonomi. Men en ren, fri marknadsekonomi byggd på konkurrens kunde inte flyta omkring fritt i ett socialt, politiskt och moraliskt tomrum. Den fria marknaden behövde skyddas av ett starkt socialt, politiskt och moraliskt regelverk.

Röpke framförde teorin om "den socialt ansvariga marknadsekonomi" vilken innebar ett förkastande av den materialistiska anda som genomsyrade både socialismen och stora delar av de ideologier som försvarade kapitalismen. Han kallade sin ekonomiska metod för

“den tredje vägen” Denna term har ofta missförstått, inte minst av svenskar, som trots att Röpke förespråkar en sammansmältning av socialistiska och kapitalistiska teorier vilket vi levt under i Sverige. Röpke hyste en fast tilltro till den fria marknaden som målet att alltid sträva mot.

Fri konkurrens förutsatte en allmän samhällsatmosfär och en individuell ansvarskänsla som begränsade grupper och enskildas sociala och ekonomiska egoism. Marknadsekonomin var helt enkelt inte tillämpbar i vilket slags andligt och socialt klimat som helst. Med tydlig inspiration av Edmund Burke förklarade Röpke:

Inte heller den ekonomiska friheten kan bestå, om det inte någonstans finns en broms på otämjt självsvald och begär. Ju mindre effektiv denna återhållande kraft är inom människorna, desto mer

måste den ambringas utifrån; desto mindre blir följaktligen den ekonomiska friheten liksom friheten i övrigt.

Människor måste utbildas och fostras till ekonomisk och annan frihet. Detta görs inom institutioner som familjen, rättsväsendet, kyrkan, skolor, universitet, stiftelser och rakryggade publikationer. Genom att hävda ansvarskänsla och kulturella principer motverkade sådana institutioner den fria konkurrensens avigsidor. De förädlade människornas smak och intressen vilket bidrog till en efterfrågan och produktion som anstod det civiliserade samhället.

Det civiliserade samhället som låter marknaden komma till sin rätt borde inte domineras av ett resonemang om hur stor nästa produktionsökning ska bli eller hur den bäst kan fördelas. I stället behärskas det av frågan hur man på bästa sätt ska uppnå andliga och kulturella mål.

Om författarna

Adam Nelvin är redaktör för *Captus Tidning*.

Carl Henrik Borg är utbildad jurist.

Ilan Sadé är redaktör för tidskriften *Rådslag*

Roland Poirier Martinsson är debattör, författare och doktor i teoretisk filosofi. Han har bland annat skrivit böckerna *Russels kalkon* och *Sånt är livet*.

Mattias Svensson är Fellow på Timbro där han ansvarar för utgivning av Ayn Rand-relaterat material.

Jakob E:son Söderbaum är en av Konservativt Forums grundare.

Simon Westberg är programsekreterare i föreningen Heimdal.

Jonas Pettersson är projektledare vid tankesmedjan Captus.

Captus är en frihetlig tankesmedja som arbetar med opinionsbildning för allmänborgerliga idéer, såsom sänkta skatter, en stark rättstat, fria marknader och privat drift av skola och sjukvård.

Captus vill fungera, dels som idéproducent, dels som en länk mellan idéproducent och idékonsument. **Captus** medarbetare bevakar dagligen ett sextiotal tankesmedjor, dagstidningar och tidskrifter. Vi sorterar i flödet av information och sammanfattar och länkar till de mest intressanta artiklarna på vår hemsida.

Som idéproducent arrangerar **Captus** seminarier, medverkar i debatter samt producerar debattartiklar och rapporter. **Captus** medarbetare publiceras regelbundet i tidningar som *Svenska Dagbladet*, *Sydsvenska Dagbladet*, *Aftonbladet*, *Expressen* och *Östgöta Correspondenten*, liksom i tidskrifter som *Tech Central Station*, *American Enterprise* och *Human Events*.

Captus driver även nättidningen *Captus Tidning*, som utkommer med fyra till fem artiklar varje vecka. *Captus Tidning* fungerar dels som en opinionsbildande tidskrift, dels som en plattform för unga lovande skribenter som vill utveckla sitt skrivande.

Tankesmedjan Captus är huvudsakligen baserad i Göteborg, men finns även representerad i Stockholm, Uppsala, Cambridge, Chicago och München.